

Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007

Kapitel: Misshandel

Hela publikationen finns att beställa eller ladda ner på www.bra.se/go/297

MISSHANDEL

Felipe Estrada

Sammanfattning

De uppgifter som allmänheten lämnar i olika svenska offerundersökningar visar att utsattheten för misshandel generellt sett inte ökat sedan början av 1990-talet. Det finns dock ett undantag som är viktigt att uppmärksamma och det är den tydliga ökningen som skett av kvinnor som uppger att de utsatts för våld i arbetet. Forskning visar att denna ökning framför allt gäller kvinnor som arbetar inom vård, omsorg och skola. Offerundersökningarna visar också att det grövre våld som medfört att den utsatte behövt söka någon form av vård inte har ökat. I offerundersökningar får man inte heller stöd för att en mer omfattande omfördelning av den upprepade utsattheten skulle ha skett sedan början av 1990-talet.

Den mycket kraftiga ökningen av polisanmälda misshandelsbrott under de senaste decennierna förklaras därför sannolikt av andra faktorer än av att allt fler medborgare drabbats av våld. Ökningen av misshandelsanmälningar kan, i stället för att ses som ett mått på en ständigt ökande omfattning av våld, betraktas som en indikation på att samhället tar våld på allt större allvar och att det våld som sker i allt mindre utsträckning förblir oupptäckt.

I vilken mån denna tolkning också är rimlig för barnmisshandel är en mer öppen fråga eftersom vi här saknar alternativa indikatorer. Klart är dock att de allra grövsta fallen av barnmisshandel – de som leder till slutenvårdsbehandling eller till döden inte har ökat sedan 1990. Tidigare analyser av de polisanmälda misshandelsbrotten antyder att ökningen fram till slutet av 1990-talet i huvudsak förklaras av att fler brott kom till myndigheternas kännedom.

Sammantaget framstår en beskrivning av misshandelsutvecklingen som tar fasta på att samhällets ökade insatser lett till att mer våld synliggjorts snarare än att fler människor blivit utsatta som rimlig. Noterbart är emellertid att det i dagsläget inte går

att finna stöd för en tolkning av en generellt minskande utsatthet för misshandel, vilket reser frågor om vilka åtgärder som är rimliga inför framtiden.

Slutligen kan det konstateras att den beskrivning Brå gör av den svenska allmänhetens utsatthet för misshandel motsvaras av den som görs i våra skandinaviska grannländer.

Inledning

Under de senaste decennierna har våldsbrott varit en central fråga i den offentliga debatten. Uppmärksamheten kring våldsutvecklingen kännetecknas sedan lång tid tillbaka i alla nordiska länder av beskrivningar om en kraftigt ökande våldsbrottslighet (se t.ex. Estrada 1997, Balvig 2000, Kivivouri, Kemppi och Smolej 2002, Christie 2005). Forskningens analyser av våldsutvecklingen antyder dock att bilden är långt mer mångfasetterad.

Omfattningen av våldsbrott i Sverige är inte helt lätt att avgöra. Om en händelse i ett visst läge uppfattas som våld eller inte är något som skiljer sig åt mellan olika situationer och grupper. Polis, sjukvårdare, hemtjänstpersonal råkar ofta ut för händelser som i ett annat sammanhang skulle betraktas som misshandel, men som i stället ses som incidenter som har med ens arbete att göra. Vi vet utifrån frågeundersökningar att de flesta våldshändelser som inträffar i Sverige inte polisanmäls (Brå 2008b).

Vad som uppfattas som våld förändras också över tid. Detta manifesteras inte minst i lagstiftningen, där en rad våldshandlingar som tidigare inte var lagstridiga nu har blivit det. År 1965 kriminaliserades våldtäkt inom äktenskapet, 1979 kriminaliserades barnaga, 1989 utvidgades vad som skulle innefattas i grov misshandel (von Hofer 2006, Granath 2007). Ytterligare en indikation på att toleransen gentemot våld minskat är att ungdomsvåld som tidigare rubricerats som grov misshandel nu i större utsträckning bedöms som mord- eller dråpförsök (Granath 2007, se också kapitlet *Ungdomsbrottslighet*).

En ökning av exempelvis antalet anmälda misshandelsbrott där offret är 7–14 år kan därför vara uttryck för att fler barn blir utsatta för våld men också för en utveckling där fler händelser som tidigare inträffat i skolan och inte polisanmäls kommer till rättsväsendets kännedom (se t.ex. Estrada 2007). Likaså kan fler polisanmälda misshandelsbrott mot kvinnor i nära relationer, eller mot män i det offentliga rummet, vara ett uttryck för att fler personer blir utsatta för våld, men också för att fler våldshändelser kommer till rättsväsendets kännedom.

Misshandelsbrottens mörkertal

Enligt Brå:s (2008a) *Nationella trygghetsundersökning* (NTU) utsattes omkring 175 000 personer för misshandel år 2006. NTU visar att omkring en tredjedel av dem som utsatts för misshandel anmälde brottet till polis. Det finns dock skillnader i anmälningsbenägenheten. Allvarliga våldshändelser polisanmäls i större utsträckning, äldre anmäler något oftare än yngre, och misshandel mellan obekanta tenderar att oftare komma till polisens kännedom än våld mellan bekanta eller bland närstående (Brå 2008b). Klart är emellertid att de allra flesta misshandelsfall som sker i Sverige fortfarande inte polisanmäls. Den stora fördelen med att använda uppgifter från intervjuundersökningar är således att fler utsatta för misshandel synliggörs, jämfört med om analysen begränsas till enbart de brott som finns i kriminalstatistiken.

Samtidigt som det är uppenbart att offerundersökningar är en viktig kunskapskälla är det nödvändigt att också uppmärksamma att de inte är ett perfekt mått på misshandelsbrottslighetens omfattning och utveckling. En förändrad syn i samhället på vad som är att betrakta som misshandel kan självfallet också ha återverkningar på intervjupersoners benägenhet att uppge sådan utsatthet. I de fall där de tillfrågade drabbats av allvarligare våld som lett till mer entydiga konsekvenser är förändringar i synen på våld sannolikt ett mindre problem. Offerundersökningarna har dock också andra begränsningar. Det rör sig om bortfall, svårigheter att studera vissa typer av brott samt under- och överrapportering (SCB 2004, se också inledningskapitlet).

I NTU är bortfallet cirka 20 procent, vilket anses vara ett jämförelsevis lågt bortfall (Brå 2008a). Det problematiska är att detta bortfall sannolikt innehåller personer vilkas utsatthet för våld är högre än bland de svarande. Grupper som vi vet är särskilt utsatta – till exempel straffade, missbrukare och hemlösa – fångas i mindre utsträckning upp med denna typ av intervjuundersökningar (Nilsson 2002). Ett annat problem är att barns utsatthet för brott inte alls beskrivs eftersom personer under 16 år inte intervjuas i de svenska offerundersökningarna. Ett tredje viktigt problem har att göra med intervjupersonernas lägre benägenhet att uppge utsatthet som är av mer känslig karaktär. Detta gäller i synnerhet mäns våld mot kvinnor i hemmet, händelser som kan antas bli underrapporterade.

Sammantaget betyder detta att bedömare av misshandelsbrottens omfattning och utveckling måste arbeta med flera indikatorer, kategoriseringar och avgränsningar. I denna rapport redovisar Brå omfattningen och utvecklingen av en rad våldsbrott utifrån olika indikatorer. I föreliggande kapitel ligger fokus på den generella omfattningen och utvecklingen av misshandel (BrB 3:5–6). Barnmisshandel ägnas dock särskild uppmärksamhet. De källor som kommer att presenteras är kriminalstatistik, intervjuundersökningar samt sjukvårdsdata. I andra ka-

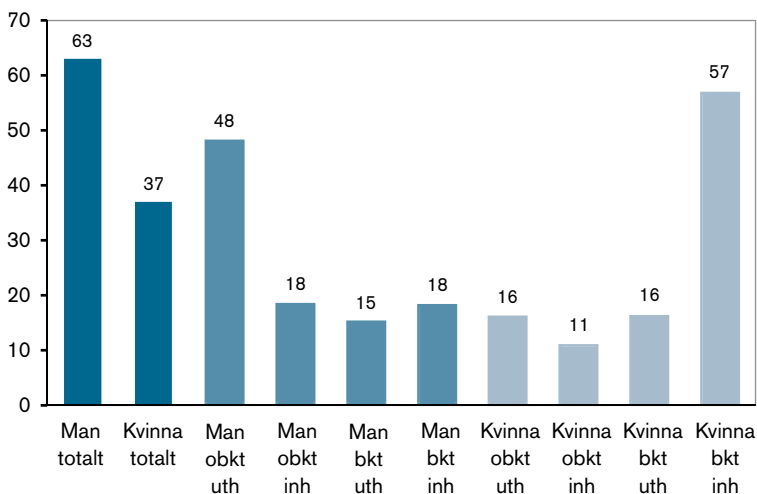
pitel i boken redovisas våld mot kvinnor, ungdomsvåld, dödligt våld, rån samt sexuellt våld mer utförligt.

Omfattning och utveckling

Misshandelns omfattning och struktur

De flesta våldsbrott som polisanmäls är misshandelsbrott. Under år 2007 polisanmäldes 72 643 misshandelsbrott mot personer äldre än 14 år (kallas här efter för misshandel mot vuxna) och ytterligare 9 619 mot barn under 15 år. I drygt 60 procent av misshandelsbrotten mot vuxna var offret en man och i närmare 40 procent en kvinna (figur 1). De brott som män och kvinnor polisanmält skiljer sig tydligt åt. De flesta männen har utsatts för våld utomhus av en obekant person. Detta våld brukar karaktäriseras som »gatuvåld«. Kvinnorna har däremot misshandlats inomhus av en gärningsperson som är bekant. Denna statistik används ofta för att beskriva det våld som kvinnor utsätts för av män de har eller har haft en nära relation med. I följande kapitel beskrivs våld mot kvinnor mer ingående.

Som redan nämnts är den faktiska omfattningen av misshandel större än det vi kan se enligt polisanmälda brott. Enligt NTU utsattes åren 2005–2006 omkring 2,5 procent av befolkningen (16–79 år) för misshandel (Brå 2008a). Detta motsvarar 175 000 personer och av dessa

Figur 1. Polisanmälningar om misshandel mot män (n= 45 786) respektive kvinnor (n= 26 857), år 2007. Andelar fördelade efter relation och plats för brottet. Förkortningar avseende relation och plats: obkt uth = obekant utomhus, obkt inh = obekant inomhus, bkt uth = bekant utomhus, bkt inh = bekant inomhus. Källa: Brå.

var det uppemot 40 000 som uppgav att de sökte någon form av vård som konsekvens av våldet. Omkring två tredjedelar av dem som i NTU uppgett att de utsatts för våld är män. Grovt sett är det tre olika typer av fall som dominerar de misshandelsbrott som allmänheten uppgjer i offerundersökningar (tabell 1):

- våld i bostad, som oftast sker inom nära relationer eller mellan bekanta
- våld i arbetslivet, som framför allt drabbar yrkesgrupper som arbetar med övervakning, handel samt vård och omsorg
- våld på gator och torg, som oftast sker i samband med nöjeslivsdeltagande mellan tidigare obekanta eller endast ytligt bekanta.

Noterbart är att fördelningen mellan män och kvinnor skiljer sig mellan dessa typer av misshandel. Män är oftast utsatta för gatuvåld eller våld från en obekant gärningsperson. Kvinnor misshandlas oftast av en bekant eller närstående man och våldet sker, jämfört med våld mot män, betydligt oftare i en bostad. Detta mönster stämmer väl överens med det som framträder i kriminalstatistiken. En betydligt större an-

Tabell 1. Typ av misshandel efter kön. Procent.

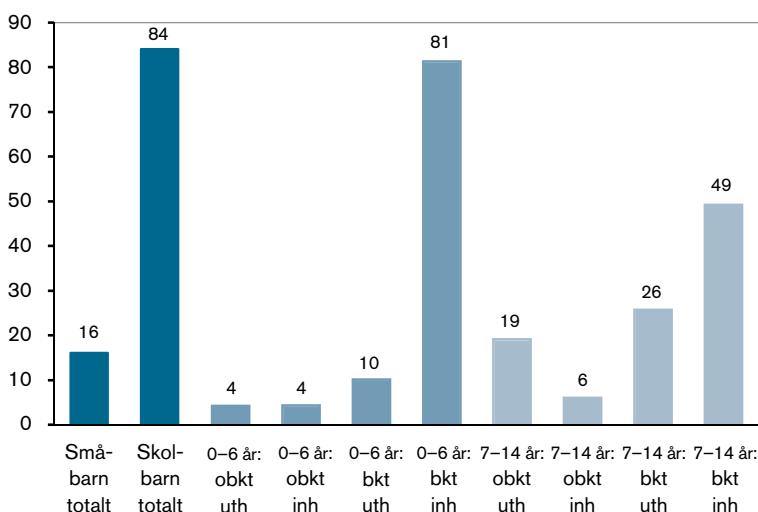
	Kvinnor (16–79 år)	Män (16–79 år)
Andel (%) utsatta	1,9	3,3
	Andel (%) händelser (n=316)	Andel (%) händelser (n=924)
Relation till gärningspersonen		
- närstående	29	3
- bekant	42	30
- helt okänd	28	66
Typ av plats		
- en bostad	27	6
- en arbetsplats/skola	34	23
- en allmän plats	35	63
- annan plats	4	8
Gärningsperson (troligen) alkohol- eller drogpåverkad	36	70
Intervjuperson alkoholpåverkad	19	45
Synliga märken/kroppsskada	65	67
Skador som krävt sjukvård	16	21
Händelsen har polisanmälts	32	35

Källa: NTU 2006–07.

del av männen uppger att gärningspersonen troligen var alkohol- eller drogpåverkad och det är också klart fler bland de manliga offren som själva varit påverkade av alkohol. Våld i arbetslivet är den våldstyp som är jämnast fördelad mellan män och kvinnor (Estrada, Nilsson och Wikman 2007). Det finns vidare endast mindre skillnader i de skador som män och kvinnor rapporterar samt i benägenheten att anmäla misshandelshändelsen till polis.

Misshandel mot barn

Att beskriva omfattningen av barnmisshandel är svårare än att beskriva misshandelns omfattning när det gäller vuxna. I stor utsträckning är vi hänvisade till att utgå från kriminalstatistiken. Trots att det under senare år tillkommit skyldigheter för vissa yrkesgrupper att anmäla misstänkta fall av barnmisshandel är det fortfarande bara en mindre del av alla misshandelsbrott mot barn som anmäls. Därför kan vi inte utgå från att kriminalstatistiken ger en representativ bild av vare sig omfattningen eller brottslighetens sammansättning. Till skillnad från den beskrivning som fås av vuxnas utsatthet för misshandel genom offerundersökningar kan vi inte jämföra barns utsatthet för misshandel med den bild som erhålls från offerundersökningar eftersom barn yngre än 15 år inte intervjuas.

Figur 2. Misshandel mot barn 0-6 år (n= 1 548) respektive barn 7-14 år (n=8 071), anmälda brott år 2007. Andelar fördelade efter relation och plats för brottet. Förkortningar avseende relation och plats: obkt uth = obekant utomhus, obkt inh = obekant inomhus, bkt uth=bekant utomhus, bkt inh= bekant inomhus. Källa: Brå.

I kriminalstatistiken kan vi precis som gjorts ovan för vuxna kartlägga relation och plats där misshandeln ägt rum samt dela upp våldet mot barn i två grupper – småbarn upp till sex år och skolbarn mellan 7 och 14 år. Mer än 80 procent av de 9 619 polisanmälda misshandelsbrotten mot barn (år 2006) drabbade barn mellan 7 och 14 år (figur 2). I hälften av brotten äger händelsen rum inomhus och gärningspersonen är en bekant. Vanligt är också att våldet från en bekant skett utomhus. Från tidigare kartläggningar av dessa polisanmälningar vet vi att en mycket stor del handlar om skolrelaterat våld (Estrada 2007, se också Brå 2006c).

Våldet mot småbarnen har en annan karaktär. I nästan 90 procent av händelserna är förövaren bekant och de allra flesta av dessa brott är familjerelaterade (Brå, 2000c). Denna typ av våld är naturligtvis svårt att upptäcka eftersom barn inte har möjligheter att genom en polisanmälan synliggöra sin utsatthet. Då dessa händelser oftast sker i hemmen finns sällan vuxna som inte är involverade i våldshandlingen som kan göra en polisanmälan.

Regional fördelning

Den polisanmälda misshandelsbrottsligheten skiljer sig i omfattning mellan olika län. Självfallet har befolkningsrika län fler anmälda brott. Flest brott anmäls sålunda i storstadslänen. Om man ställer antalet polisanmälda misshandelsbrott i Sverige i relation till antalet invånare får man fram att det år 2007 anmäldes 752 misshandelsbrott per 100 000 invånare. Skillnaden mellan länen kvarstår när man kontrollerar för befolkningmängden. Flest misshandelsbrott i förhållande till folkmängden (per 100 000 invånare i länet) anmäldes i Stockholms (976) och Södermanlands (888) län. Lägst antal anmälda brott hade Kronobergs (540) och Jönköpings län (604).

Utvecklingen av misshandel

Inledningsvis påpekades att i ett samhälle där acceptansen gradvis minskar för vad som är legitim våldsutövning kommer fler händelser än tidigare att betraktas som klandervärda och meningsfulla att anmäla till polis. Det är därför förenat med stora svårigheter att utifrån enbart anmälda brott göra korrekta bedömningar av den faktiska utsattheten för våldsbrott. Samtidigt är det ett faktum att misshandelsbrott kommer till rättväsendets kännedom genom polisanmälningar. Anmälan av brott utgör första länken i rättskedjan där det vidare arbetet sedan leder till att brott klaras upp eller att utredningen läggs ned, att misstänkta identifieras och lagförs. En beskrivning av polisanmälda brott är därför viktig, oavsett hur väl det speglar utvecklingen

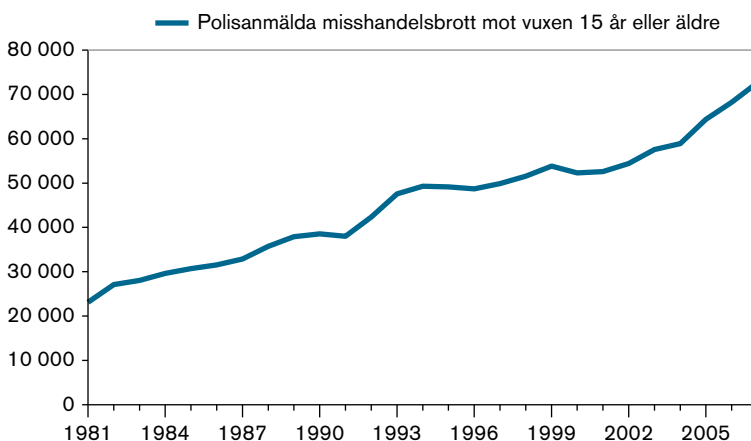
av det faktiska problem som ligger bakom anmälan. I följande avsnitt analyseras misshandelsutvecklingen också med hjälp av

- uppgifter från skolundersökningar där niondeklassare anonymt berättar om sin egen våldsbrottslighet och utsatthet för brott
- nationella offerundersökningar där den vuxna befolkningen uppger sin utsatthet för olika typer av våldshändelser. Genom dem är det möjligt att särskilja hur allvarliga skador som offren fått, var våldet ägt rum och så vidare.
- uppgifter från sjukvården om personer, barn såväl som vuxna, som skrivits in och behandlats på grund av en våldshändelse.

Var och en av dessa källor har brister (se inledningskapitlet). Därför är forskare överens om att man i undersökningar om brottslighetens omfattning och utveckling gör klokt i att kritiskt utnyttja alla de källor som står till förfogande.

Polisanmälda misshandelsbrott mot vuxna och barn

Sedan 1980 har antalet polisanmälda misshandelsbrott mot offer 15 år eller äldre ökat kontinuerligt (figur 3). Även om hänsyn tas till att Sveriges befolkning ökat (från 8,3 till 9,0 miljoner) under perioden så handlar det om en tredubbling av antalet misshandelsbrott. Ökningen gäller samtliga underkategorier som är möjliga att belysa i brottsstatistiken (se figur 1). Mest har anmälda misshandelsbrott som skett utomhus mellan obekanta ökat (från 7 000 till 26 000), men även an-

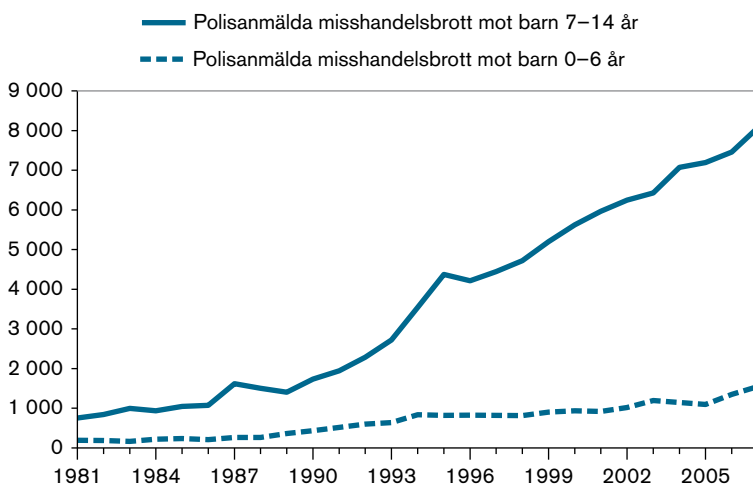

Figur 3. Antal anmälda misshandelsbrott mot personer 15 år och äldre, 1981–2007. Källa: Brå.

mälda brott inomhus mellan bekanta ökar kraftigt (från drygt 9 000 till 24 000). Misshandelsbrott där män är offer utgör som nämnts den största delen av anmälningarna, utvecklingen är dock likartad för båda könen.

Att följa utvecklingen av barnmisshandel låter sig i princip bara göras genom de brott som kommer till myndigheternas kännedom. Polis-anmälda brott är en central kunskapskälla. Tidigare har det konstaterats att barnmisshandel lämpligen delas upp mellan sådan misshandel som mestadels sker inom familjen mot småbarn och sådan som drabbar 7–14-åringar (vanligen i skolan). Sedan 1981 har antalet anmälda misshandelsbrott där offret är i åldern 7–14 år ökat kraftigt såväl till antal som procentuellt (figur 4). Ökningen är först svag under 1980-talet, men anmälningarna ökar sedan kraftigt under 1990-talet och in i 2000-talet. De anmälda misshandelsbrotten mot de mindre barnen ökar också. Precis som för skolbarnen gäller att 1980-talet kännetecknas av en förhållandevis låg ökningstakt. Under 1990-talets första hälft sker en kraftig ökning av anmälningarna. Fram till år 2005 ligger de sedan tämligen stabilt kring 1 000 anmälningar per år. Åren 2005–2007 sker dock återigen en kraftig ökning och år 2007 anmäldes drygt 1 500 misshandelsbrott mot småbarn.

Sammantaget har de polisanmälda misshandelsbrotten ökat kraftigt under de senaste decennierna oavsett vilken grupp av brott som analyseras. En uppenbar fråga är om denna mer eller mindre linjära ökning av anmälda misshandelsbrott svarar mot en verklighet där allt fler i den svenska befolkningen också har utsatts för våld.

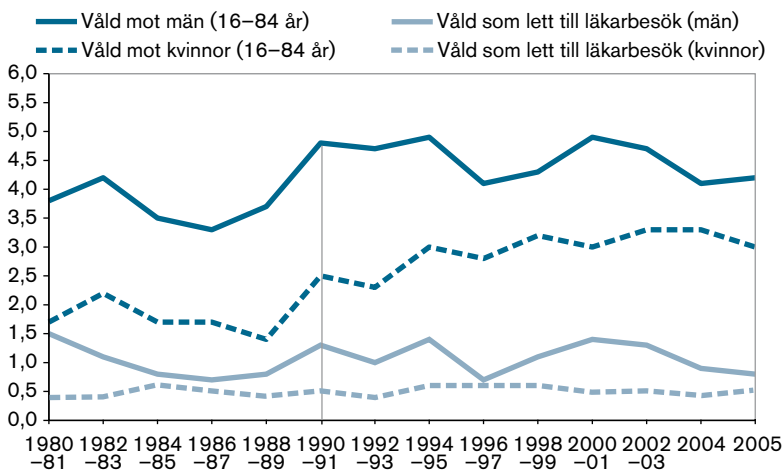

Figur 4. Antal anmälda misshandelsbrott mot barn 0–6 år respektive 7–14 år, 1981–2007. Källa: Brå.

Allmänhetens utsatthet för misshandel enligt offerundersökningar

Eftersom Brå:s NTU-undersökning hittills enbart genomförts åren 2006–2008 går det inte att utläsa längre trender i allmänhetens utsatthet för misshandel. Sedan 1978 genomför Statistiska Centralbyrån årligen undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) bland 16–84-åringar där frågor om utsatthet för olika typer av våldshandlingar ingår. Årligen intervjuas omkring 6 000 personer och bortfallet ligger omkring 20 procent (för en närmare beskrivning av ULF se SCB 2004). Dessa undersökningar beskriver, precis som NTU-undersökningen, mycket väl de erfarenheter som större delen av befolkningen har av brott. Däremot lyckas de inte beskriva erfarenheter bland exempelvis straffade, missbrukare och hemlösa, personer som enligt tidigare forskning är utsatta för många våldsbrott (Nilsson 2002).

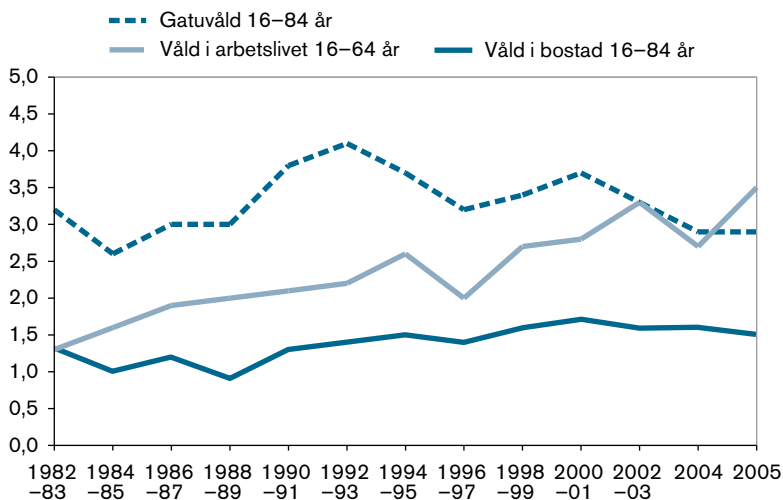
Under 1980-talet är andelen utsatta för något våld enligt offerundersökningarna totalt sett lägre än efter år 1990 (2,7 respektive 3,7 procent av befolkningen i åldern 16–84 år). Stora delar av denna förändring inträffar i övergången mellan decennierna bland såväl män som kvinnor (figur 5). Det finns dock en tydlig skillnad mellan utvecklingen av mäns och kvinnors utsatthet efter år 1990. Männen utsatthet för våld ligger på en oförändrad nivå (kring 4,5 procent), och under åren 2000–2005 är utsattheten lägre än den som rapporterades i början av 1990-talet. För kvinnorna framträder i stället en svag men kontinuerlig ökning av utsatthet för våld under hela 1990-talet. Under 2000-talets första fem år stabiliserar kvinnors utsatthet på en högre nivå än tidi-

Figur 5. Andel utsatta för våld respektive våld som föranlett läkarbesök, efter kön. SCB:s ULF-undersökningar åren 1980–2005. Procent.

gare. Ser man enbart till det grövre våldet, där den utsatte uppger att han eller hon drabbats av våld som medfört någon form av sjukvård, ligger nivåerna för såväl män som kvinnor mer eller mindre oförändrade under hela perioden. Det betyder att den kraftiga ökningen av polisanmälda misshandelsbrott inte kan hänföras till att allmänheten (det vill säga den stora del av befolkningen som representeras av offerundersökningarna) oftare än förr utsätts för grövre våld.

Eftersom det är de allvarligast skadade offren som oftast polisanmäler sin utsatthet (70 procent av dem med allvarliga skador uppgav att de polisanmält enligt NTU, se Brå 2008b) skulle detta kunna antyda en ökad anmälningsbenägenhet hos dem som utsatts för så pass grovt våld att de uppsökt vård (exempel på en sådan utveckling redovisas av Brink m. fl. 1997 och Danielsson m. fl. 2005). Ett annat alternativ är att ökningen av polisanmälningar kan hänföras till en högre anmälningsbenägenhet bland den större grupp som utsatts för våld som inte medfört allvarligare skador. Bland dessa offer är det fortfarande så att de allra flesta inte polisanmäler (Brå 2008b). I början av 1980-talet bedömde Persson (1980:24) att anmälningsbenägenheten närmast var obefintlig vid våldsbrott där offret och gärningspersonen är bekanta med varandra och där våldet inte lett till allvarligare skador. På grund av denna omfattande dolda brottslighet räcker det med små förändringar i anmälningsbenägenheten för att det ska få stora effekter i den registrerade brottsligheten. En tredje möjlighet är att ökningen av polisanmälda

Figur 6. Andel utsatta för våld i bostad (16-84 år), på allmän plats (16-84 år) samt våld i arbetslivet (16-64 år). SCB:s ULF-undersökningar åren 1980-2005. Procent.

misshandelsbrott också motsvarar en ökning av misshandelsbrott som sker mot grupper som representeras dåligt i offerundersökningar.

Förutom att beskriva allmänhetens utsatthet för våld av olika allvarsgrad är det via offerundersökningar möjligt att beskriva utvecklingen av olika typer av våld. Sedan 1980-talets början uppvisar de olika typerna av misshandel olika utvecklingstrender (figur 6). Andelen 16–64-åringar som uppger att de utsatts för våld eller hot i arbetslivet har ökat påtagligt, och denna ökning är särskilt stor bland kvinnor (se kapitlet *Misshandel mot kvinnor* samt Estrada, Nilsson och Wikman 2007). Nivån på gatuvåldet har fluktuerat under perioden. Tydligt är dock att andelen som uppger sig ha utsatts för våld på allmän plats inte har ökat sedan början av 1990-talet, snarare tvärtom. För våld i bostad sker det en uppgång från slutet av 1980-talet till omkring år 1995, därefter ligger andelen utsatta oförändrat kring 1,5 procent av befolkningen i åldern 16–84 år.

Antal våldshändelser per utsatt offer

Noterbart är att polisanmälda misshandelsbrott gäller händelser medan den mest tillförlitliga informationen från offerundersökningar avser utsatta personer. Den stora skillnaden i utvecklingstrender mellan polisanmälda brott och utsatta offer skulle därför kunna hänga samman med att misshandelsbrott där samma offer utsätts vid upprepade tillfällen ökat i omfattning och också börjat anmälas mer till polisen. Enligt offerundersökningar uppger fler kvinnor att de utsatts för våld i arbetslivet och här är det således möjligt att anmälningar av upprepade misshandelsbrott har ökat. Vid våld mellan obekanta på offentliga platser, som är den kategori som ökat kraftigast i statistiken över anmälda brott, är dock detta ett mindre troligt scenario eftersom det är mindre vanligt med upprepad utsatthet inom denna kategori. Inom gatuvåldet finns inte heller en ökande andel utsatta enligt offerundersökningarna.

En annan möjlig förklaring till ökningen av anmälda våldshändelser kan vara att utsattheten ökat hos de begränsade delar av befolkningen som inte offerundersökningar lyckas representera (t.ex. hemlösa och missbrukare). Dessa grupper kan också växa i omfattning vilket i så fall kan leda till fler våldshändelser utan att det framträder i offerundersökningarna. Samtidigt är det sannolikt så att dessa marginaliserade grupper inte polisanmäler sin utsatthet i någon större utsträckning. Sammantaget är det därför svårt att tänka sig att vare sig en ökning av extremt utsatta individer eller en ökad utsatthet i gruppen märkbart påverkat utvecklingen av antalet anmälda misshandelsbrott.

Bedömningar av utvecklingen av antalet våldshändelser utifrån offerundersökningar är tyvärr svåra att göra då uppgifternas kvalitet anses vara mer osäker (SCB 2004:34). Det är givet att osäkerheten i re-

Tabell 2. Andel utsatta för våld eller hot uppdelat efter antal händelser (maximalt 52 tillfällen under senaste året).

Antal tillfällen	1980–89	1990–99	2000–05
	Andel (%)	Andel (%)	Andel (%)
0–1 gång	97,6	96,7	96,6
2–5 gånger	1,70	2,30	2,40
6–12 gånger	0,44	0,64	0,64
13–52 gånger	0,25	0,34	0,31

Källa: ULF 1980–2005.

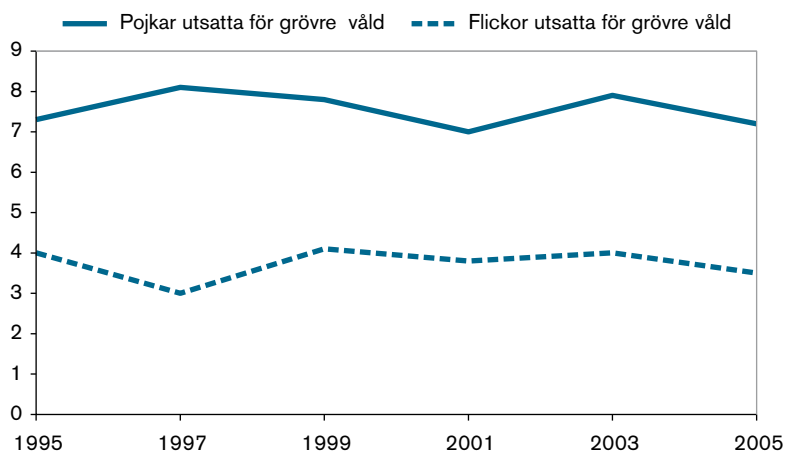
spänders uppgifter om antal händelser är större än uppgifterna om huruvida man över huvud taget utsatts under senaste året. I den mån urvalet inbegriper individer som rapporterar ett mycket stort antal händelser kommer detta att väga tungt i beräkningar av utvecklingen av antal händelser (Brå 2008a, s. 32f).³² I det följande beskrivs utvecklingen av antal händelser bland dem som uppgett maximalt 52 vålds- eller hothändelser (tabell 2).

Sedan 1980-talet har omkring 97 procent av de intervjuade utsatts upp till en gång för våld eller hot under de senaste tolv månaderna. Efter 1980-talet sker det en viss uppgång i andelen som uppger att de utsatts två eller fler gånger. Det är uppenbart att denna förändring dels är mycket liten, dels att den inte har fortsatt under 2000-talet. Sammantaget är det åtminstone i ULF-undersökningen svårt att se att en ökad utsatthet bland de enskilda våldsoffren skulle förklara den kontinuerliga och kraftiga ökning som skett av polisanmälda misshandelsbrott.

Utvecklingen av barnmisshandel enligt offerundersökningar

Av naturliga skäl är det mycket svårt att med traditionella offerundersökningar synliggöra småbarns utsatthet för våld. Man kan använda sig av omfångsundersökningar av exempelvis yrkesgrupper som kommer i kontakt med misshandlade barn, men de är oftast svåra att använda för att beskriva förändringar över tid. Den redovisning som presenterats ovan utifrån polisanmälda brott är därför, trots sin känslighet för förändrad anmälningsbenägenhet, den bästa indikatorn vi har. I en tidigare kartläggning kunde Brå (Brå 2000c) tydligt visa att ökningen av polisanmälda barnmisshandelsbrott åren 1990–1997 hängde samman med att fler lindriga fall synliggjorts samtidigt som de brott där barnen fått allvarligare skador inte ökade. I vilken mån denna utveckling fortsatt eller om de senaste årens kraftiga ökning av polisanmälningar också speglar en faktiskt ökad barnmisshandel, går inte att bedöma.

³² Vanligtvis beaktas detta genom att studier tillämpar ett tak på antal händelser som redovisas per enskild individ (ofta redovisas bara upp till sex brott).

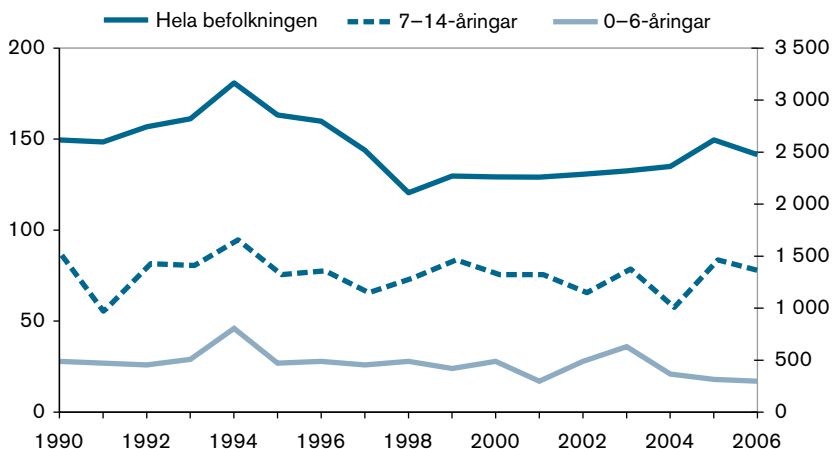
Figur 7. Andel pojkar respektive flickor i årskurs 9 som har utsatts för grövre våld, 1995–2005. Källa: NSU.

När det gäller skolbarn har vi genom Brå:s återkommande skolundersökning om brott en bra källa att komplettera med. I skolundersökningen framgår att andelen niondeklassare som utsatts för grövre våld legat mer eller mindre oförändrad och mellan åren 1995 och 2005 (figur 7). Precis som för de vuxna visar alltså offerundersökningar på en annan bild än den som framträder i brottsstatistiken. Tidigare forskning har påvisat att ökningen av misshandelsanmälningar där offret är i grundskoleåldern hänger samman med ökad anmälningsbenägenhet från skolorna (Estrada 2007). Brå:s skolundersökningar visar att andelen som uppger att de utsatts för våld i just skolan inte heller har ökat utan att den pendlar kring 40 procent (Brå 2006, s. 29).

Antal våldsskadade som skrivits in i sjukvården

Uppgifter från sjukvården är värdefulla för bedömningar av våldsbrottslighetens omfattning och utveckling eftersom vården har potential att beskriva de fall som är allvarliga, men som i mindre utsträckning polisanmäls eller uppges i offerundersökningar (Estrada 2005). Sedan år 1964 finns det i Sverige ett patientregister över personer som skrivits in och vårdats på offentliga sjukhus, det vill säga det som brukar benämnas slutenvård (Socialstyrelsen 2004). I registret finns information om inskrivningar till följd av skador från misshandel. En stor fördel med detta register är att det täcker hela landet samt beskriver utvecklingen över lång tid.

En grundläggande felkälla för patientregistrets förmåga att fungera som indikator på våldsutvecklingen är förändringar i vårdsystemet som innebär att patienter placeras utanför eller inom den slutna vår-

Figur 8. Antal patienter som skrivits in i slutenvård på grund av våldsskada. Barn 0–6 år respektive 7–14 år (vänster y-axel som varierar mellan 0 till 200 patienter) samt hela befolkningen (höger y-axel som varierar mellan 0 till 3500 patienter). Källa: Socialstyrelsen, Patientregistret.

den (Estrada 2005). Alla de personer som drabbas av våld och som enbart vårdas på sjukhusens akutmottagningar, i öppenvård, på vårdcentraler, jourmottagningar, i skolhälsovård, av tandläkare etc. ingår *inte* i statistiken (Socialstyrelsen 2004). Analyser av regionala sjukhusområden visar att öppenvården tar hand om cirka 85 procent av de våldsskadade (Jerre 2006, Brå 2007e). Denna andel har möjligen ökat något under senare år men det handlar inte om några drastiska förändringar (Jerre 2006). I dagsläget saknas tyvärr tillförlitlig öppenvårdsstatistik på nationell nivå. Vidare är det självfallet så att uppgifter från sjukvården enbart kan beskriva den misshandel som är så pass allvarlig att den kräver vård och att patienten gett en korrekt beskrivning av vad som orsakat skadan.

Med beaktande av det ovan sagda kan det konstateras att antalet för våldsskador inskrivna patienter fluktuerat sedan början av 1990-talet (figur 8). Under första delen av 1990-talet ökade antalet inskrivna för att nå en tydlig toppnivå år 1994, då drygt 3 000 personer skrevs in på sjukhusen till följd av våld. Därefter minskade antalet våldsbehandlade påtagligt under några år.³³ Under 2000-talets första år sker återigen en svag ökning men nivåerna ligger fortfarande lägre än vid 1990-talets början. Antalet småbarn som skrivits in för behandling på grund av

³³ År 1997 infördes ett nytt registreringssystem och år 1998 finns ett större bortfall än normalt i slutenvårdsdata (se Estrada 2005). Dessa faktorer förklarar delvis nivåminskningen efter år 1996.

våldsskador har legat mer eller mindre oförändrat kring 25–30 barn per år. För de äldre barnen ligger nivån också stabil fast på en högre nivå (cirka 75 barn per år).

Misshandelsutvecklingen – en summering med nordisk utblick

Under de senaste decennierna har alla typer av polisanmälda misshandelsbrott, mot bekanta såväl som obekanta inom- eller utomhus, ökat kraftigt. Samtidigt vet vi från offerundersökningar att det fortfarande är så att de allra flesta misshandelsbrott som allmänheten utsätts för inte kommer till rättsväsendets kännedom. De uppgifter som medborgarna lämnar i dessa studier visar också att utsattheten för misshandel generellt sett inte ökat sedan början av 1990-talet. Det finns dock ett viktigt undantag och det är den tydliga ökningen som skett av kvinnor som uppger att de utsatts för våld i arbetet. Offerundersökningarna visar också att det grövre våld som medför att den utsatte behöver söka någon form av vård inte har ökat.

Tillgänglig sjukvårdsstatistik från Socialstyrelsens slutenvårdsregister visar att antalet patienter som skrivits in för att behandlas för en våldsskada inte ökat sedan början av 1990-talet. De flesta våldsskador behandlas dock i öppenvården och här saknas data över tid på nationell nivå.

Mot bakgrund av det som framkommer från framför allt offerundersökningar, men också från sjukvårdsdata och statistik över dödligt våld, förefaller det rimligt att inte tolka den mycket kraftiga ökningen av polisanmälda misshandelsbrott som att allt fler medborgare drabbas av misshandel. Ökningen av misshandelsanmälningar kan, i stället för att ses som ett mått på en ständig utbredning av våldet i Sverige, betraktas som en indikation på att samhället tar våld på allt större allvar och att den misshandel som sker i allt mindre utsträckning går oupptäckt. Noterbart är emellertid att det i dagsläget är svårt att finna stöd för en tolkning av en minskande utsatthet för misshandel, vilket reser frågor om vilka åtgärder som är rimliga inför framtiden.

I vilken mån ovanstående tolkning också är giltig för barnmisshandel är en mer öppen fråga eftersom vi här saknar offerundersökningar. Klart är dock att de allra grövsta fallen av barnmisshandel – de som leder till slutenvårdsbehandling eller till döden – inte har ökat sedan 1990. Från tidigare analyser av de polisanmälda misshandelsbrotten vet vi att ökningen fram till slutet av 1990-talet i huvudsak förklarades av att fler brott kom till myndigheternas kännedom.

Den beskrivning som gjorts ovan liknar i stor utsträckning beskrivningen av våldsutvecklingen i våra skandinaviska grannländer (Stene 2006, Balvig och Kyvsgaard 2007, Rättspolitiska forskningsinstitutet 2007, Sirén m.fl. 2007). I Danmark, Finland och Norge ökar de polisan-

mälda misshandelsbrotten samtidigt som nivån på det dödliga våldet är oförändrat. Precis som i Sverige finns det snarare tendenser till färre offer för dödligt våld under de första åren på 2000-talet (se föregående kapitel). Vidare visar offerundersökningarna från våra nordiska länder att allmänhetens utsatthet legat oförändrad med undantag för det yrkesrelaterade våldet som precis som i Sverige har ökat något.

Offer och gärningspersoner

Det har konstaterats ovan att såväl offerundersökningar som polisanmälda misshandelsbrott visar att männen utgör omkring två tredjedelar av offren för misshandel. Sjukvårdsdata har ungefär samma fördelning, möjligen med en än starkare koncentration till manliga offer (Estrada 2005). Enligt NTU dominerar de yngre åldersgrupperna såväl bland kvinnliga som manliga misshandelsoffer (tabell 3). Noterbart är dock att den manliga dominansen bland offren inte gäller i åldersgruppen 45–64 år, där det i stället är fler kvinnor än män som uppger att de utsatts för misshandel.

Offerundersökningar visar också på andra skillnader i utsatthetsrisk för olika befolkningsgrupper. Vanligen identifieras tre grupper som har högre risk att utsättas för misshandel. Den första består av framför allt unga män, men i viss mån också kvinnor, som utsätts för våld från obekanta i samband med nöjeslivsdeltagande. Den andra gruppen består av kvinnor som utsätts för våld i nära relationer eller av bekanta och inom denna grupp utgör ensamstående mödrar en högriskgrupp (Estrada och Nilsson 2004). Den tredje dominerande offergruppen utgörs av dem som utsätts för yrkesrelaterat våld. Här varierar riskerna naturligtvis beroende på typ av arbete. Under 1980-talet var skillnaderna mellan män och kvinnor små men sedan 1990-talet gäller att kvinnors utsatthet ökat som en följd av att fler som verkar inom vård, omsorg och skola uppger att de utsatts för våld (se kapitlet *Misshandel mot kvinnor* samt Estrada m. fl. 2007).

Tabell 3. Andel personer som uppger att de utsatts för misshandel under senaste året. Efter kön och ålder. Procent.

	Män Andel (%)	Kvinnor Andel (%)
Samtliga 16–79 år	3,0	2,0
16–24 år	9,2	6,0
25–44 år	3,2	2,3
45–64 år	0,8	1,1
65–79 år	0,3	0,0

Källa: NTU 2007.

Tabell 4. Andel personer som uppger att de var utsatta för misshandel, efter kön och gärningsperson. Procent.

	Kvinnor Andel (%)	Män Andel (%)
Antal gånger bland utsatta personer:	(n=245)	(n=439)
– 1 gång	65	65
– 2–3 gånger	19	22
– 4 eller fler gånger	16	13
Om flera ggr: var det samma gärningsperson?	(n=96)	(n=151)
– ja, vid alla/båda tillfällena	54	7
– ja, vid de flesta tillfällen	8	6
– nej	38	86

Källa: NTU 2006–07.

Skillnaderna mellan dessa typer av våld blir tydliga när man ser till hur fördelningen av upprepad utsatthet för misshandel skiljer sig mellan män och kvinnor (tabell 4). Av de kvinnor som utsatts för misshandel angav två tredjedelar (65 procent) att de drabbats en gång under det föregående kalenderåret, en femtedel (19 procent) att de utsatts 2–3 gånger och 16 procent att de utsatts för våld vid fyra eller fler tillfällen. Bland männen är fördelningen i princip densamma. Drygt hälften (54 procent) av de upprepat utsatta kvinnorna uppger emellertid att gärningspersonen varit densamma vid dessa tillfällen, medan knappt var tionde (7 procent) man uppger att gärningspersonen varit densamma. Detta understryker de skillnader som finns i vilka typer av våld som kvinnor och män utsatts för.

Gärningspersoner

Historiskt har den manliga övervikten bland dem som döms för våld varit mycket stor. Under nästan hela 1900-talet utgjorde männen omkring 95 procent av dem som befunnits skyldiga till misshandel (von Hofer 2008). Under de senaste decennierna har dock kvinnornas andel ökat (utförligare beskrivet i kapitlet om kvinnors brottslighet). År 2006 utgjorde kvinnorna 13 procent och männen 87 procent, av dem som misstänktes för misshandel. Männens andel var störst när det gäller våld mot andra vuxna män (93 procent) och lägst beträffande våldet mot barn i åldern 0–6 år (66 procent).

I Brå:s offerundersökning NTU går det att belysa hur stor del av gärningspersonerna som är män respektive kvinnor också utifrån alla de fall som inte leder till polisanmälan. De uppgifter som de intervjuade lämnar i NTU bekräftar det som framkommer av statistiken över misstänkta. 89 procent av offren uppger att gärningspersonen var en man och 11 procent pekar ut en kvinna (tabell 5). Undersökningen visar

Tabell 5. Andel personer som uppger att de utsatts för misshandel. Fördelning av offer och gärningsperson efter kön. Procent.

	Gärningspersonen var:	
	Kvinna (11 %)	Man (89 %)
Offret man	30	69
Offret kvinna	70	31
Totalt	100	100

Källa: NTU 2006–07.

Tabell 6. Andel personer som uppger att de utsatts för misshandel. Fördelning av offer och gärningsperson efter kön. Procent.

	Offret var:	
	Kvinna (35 %)	Man (65 %)
Gärningspersonen man	79	95
Gärningspersonen kvinna	21	5
Totalt	100	100

Källa: NTU 2006–07.

också att det finns en tendens att våldet riktas mot en person av samma kön. 70 procent av de kvinnliga och 69 procent av de manliga gärningspersonerna har misshandlat en person av samma kön.

Det är samtidigt ett faktum att de flesta offer oavsett kön utsatts för våldet av en man (tabell 6). Bland männen (som utgör merparten av offren) är det 95 procent som utsatts av en annan man. Även om nästan var femte kvinna (21 procent) uppger att gärningspersonen var en kvinna är det också en mycket stor majoritet av kvinnorna som misshandlats av en man.

Gärningspersonerna vid misshandel mot barn

NTU-undersökningen kan inte synliggöra vilka som utsätter barn för misshandel. För detta ändamål kan statistiken över misstänkta användas. Jämfört med våldet mot vuxna, där männen utgör närmare 90 procent av de misstänkta gärningspersonerna, är fördelningen vid barnmisshandel påtagligt jämnare mellan könen (tabell 7). Vid våld mot småbarn utgör kvinnor en tredjedel av de misstänkta. Bland både män och kvinnor är de flesta av gärningspersonerna i åldern 25–49 år. Från tidigare kartläggningar står det klart att merparten av dessa är barnens föräldrar (Brå 2000c).

Tabell 7. Misstänkta för misshandel mot barn 2007. Efter kön och offergrupp. Antal och procent.

	Offret var:			
	0–6 år		7–14 år	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Gärningspersonen kvinna	79	29	348	25
Gärningspersonen man	197	71	1 046	75
Totalt	276	100	1 394	100

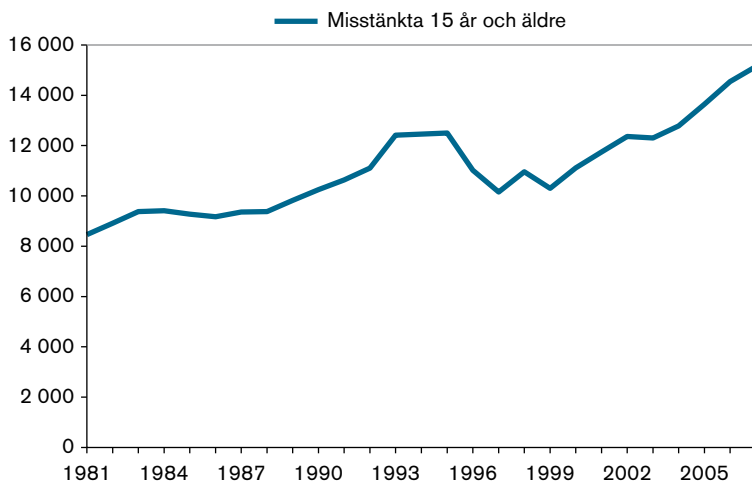
Källa: Brå.

Misshandelsbrotten som rör 7–14-åringar fördelar sig något annorlunda. Här är andelen kvinnor något lägre jämfört med våldet mot småbarn, men dock högre än vid våld mot vuxna. Åldersstrukturen skiljer sig också genom att det förutom en dominans av medelålders (30–49 år) också finns ett stort inslag av 15-åriga gärningspersoner. Detta antyder att en stor del av våldet mot 7–14-åringar, förutom från föräldrar, utövas av andra barn. Det senare våldet kan delvis belysas genom Brås nationella skolundersökning om brott där niondeklassare uppger om de utsatts eller begått våldsbrott under senaste året (Brå 2006; en mer detaljerad redovisning av dessa undersökningar görs i kapitlet *Ungdomsbrottslighet*). Under perioden 1995–2005 uppger omkring var tionde pojke i årskurs 9 att han slagit någon under senaste året. Andelen flickor som slagit någon ligger kring 3 procent. Av undersökningen framgår vidare att drygt 7 procent av pojkarna och nästan 4 procent av flickorna utsatts för så pass grovt våld att de behövt uppsöka någon form av vård. Detta våld har i nästan hälften av fallen skett i skolan.

Utvecklingen av antalet misstänkta för misshandel

I andra kapitel redovisas utvecklingen av ungdomars och kvinnors våldsbrottslighet mer utförligt. I det följande presenteras därför enbart den övergripande utvecklingen av antalet personer misstänkta för misshandel. Än en gång är det värt att påtala att statistiken över misstänkta enbart innehåller de brott där offret polisanmält misshandeln (vilket är i en minoritet av fallen) och där också polisen funnit en misstänkt gärningsperson. Därför blir slutsatser om utvecklingen av olika gruppers brottsaktivitet vanskliga utifrån denna statistik.

Sedan 1981 har antalet personer som misstänks för misshandel ökat med omkring 70 procent (med kontroll för befolkningsutvecklingen är ökningen drygt 50 procent). Ökningen är alltså svagare än den som redovisats ovan för anmälda brott och inte heller lika kontinuerlig. Antalet misstänkta ligger i stället tämligen oförändrat under 1980-talet

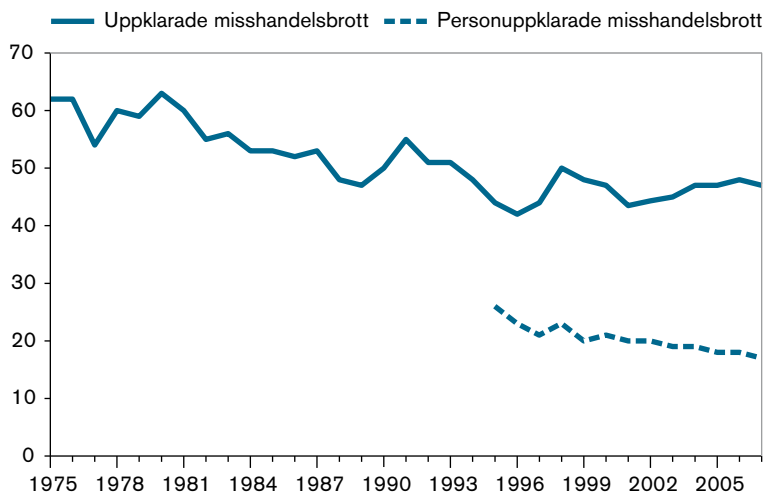

Figur 9. Antal misstänkta för misshandel 1981–2007. Källa: Brå.

för att därefter öka kraftigt fram till år 1995 (figur 9). Under senare delen av 1990-talet minskar antalet misstänkta för att sedan igen öka tydligt under perioden 2000–2006. Ökningen under 2000-talets första år är tämligen kraftig och återfinns hos både unga och gamla. Ökningen är dock som mest framträdande i åldersgruppen över 20 år samt hos kvinnor. Likaså beror ökningen på att fler debutanter, snarare än återfallsbrottslingar, kommer in i rättssystemet och misstänks för våldsbrott (se fördjupningen om *Kvinnors brottslighet* respektive *Lagföring-utvecklingen 1975–2006*).

Hanteringen i rättsväsendet

De flesta misshandelsbrott som polisanmäls klaras inte upp. Uppklaringsprocenten vid misshandelsbrott är dock högre än för exempelvis egendomsbrott, vilket har att göra med att offren ofta kan ge viss information om gärningspersonen till polisen. I takt med den kraftiga ökningen av polisanmälda brott har uppklaringsprocenten minskat successivt (figur 10). Av de brott som klaras upp får en stor andel en så kallad »teknisk uppklaring«. Det betyder att förundersökningen läggs ner då anmälan eller polisutredningen visar att fallet inte innehåller tillräckliga fakta för att ett brott ska kunna styrkas, men det kan också bero på att den misstänkte gärningspersonen inte är straffmyndig och kan åtalas (Brå 2007d). Personuppklarade brott är de där en straffmyndig gärningsperson bundits till brottet. Sedan år 1995, då det går att följa utvecklingen av just dessa brott, har denna andel minskat från omkring 25 till 20 procent.

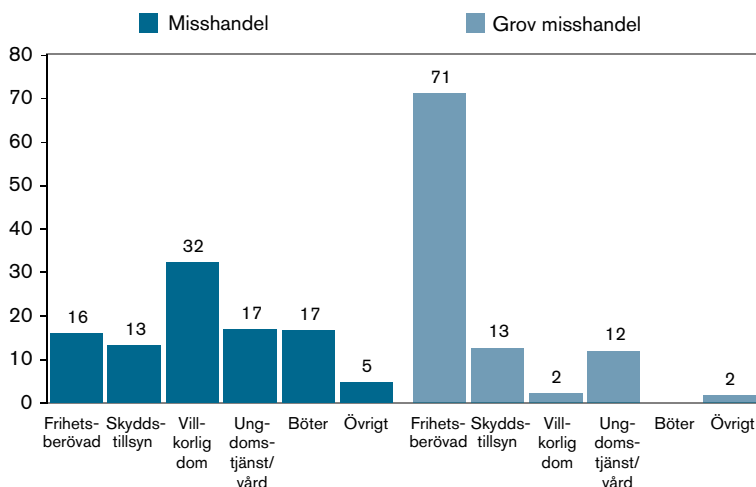
Figur 10. Andel uppklarade misshandelsbrott totalt samt personuppklarade, 1975–2007. Procent. Källa: Brå.

Lagförda för misshandel

Det har framgått att en mindre del av dem som begår misshandelsbrott blir föremål för rättsväsendets insatser. Men vilken blir då påföljden för de gärningspersoner som lagförs för ett misshandelsbrott? År 2007 lagfördes 8 185 personer för misshandel och ytterligare 872 för grov misshandel. De flesta lagförda för misshandel fick villkorlig dom som huvudpåföljd, medan de som dömdes för grov misshandel fick en frihetsberövande påföljd (figur 11). Det bör noteras att ungdomars (15–17 år respektive 18–20 år) påföljder för misshandel skiljer sig från vuxnas. Ungdomar, och i synnerhet de som är i åldern 15–17 år, får oftast ungdomsvård eller den nya påföljden ungdomstjänst (se vidare kapitlet *Ungdomsbrottslighet*).

Fängelse är den enskilt vanligaste påföljden för grov misshandel för personer som är 18 år och äldre när brottet begås, medan de yngre ofta får ungdomsvård eller sluten ungdomsvård (se även kapitlet *Lagföringsutvecklingen 1975–2006*). Åtalsunderlåtelse (ingår bland övriga påföljder i figur 11) är mycket ovanligt.

De som döms till fängelse för misshandel får oftast 1–3 månaders fängelse, vilket betyder att straffen ligger i den lägre delen av straffskalan (misshandel kan ge från 14 dagar till och med två års fängelse). En delförklaring till detta är att personer i åldern 18–20 år har rätt till straffindring när de döms till fängelse. De flesta fängelsedomar för grov misshandel (kan variera från 1–10 års fängelse) ger fängelse i ett till två år. Detta gäller för perioden 2000–2005.

Figur 11. Påföljder för misshandel (n= 8 185) respektive grov misshandel (n=872) år 2007 bland personer 15 år och äldre (procent). Källa: Brå.

I vilken mån det finns en förändring över tid i domstolarnas rubricering av våldsbrott är oklart. En studie av ungdomar (15–17 år) som dömts för grövre våldsbrott under åren 1980–2005 visar dock en utveckling där fler unga döms utifrån en grövre rubricering än tidigare (Granath 2007). Ett exempel är att våld som på 1980-talet bedömdes som grov misshandel sedan mitten av 1990-talet oftare rubriceras som försök till mord. Ett annat exempel är att domstolen oftare väljer att döma för mord i stället för dråp vid dödligt våld i nära relationer (Brå 2007b).

Kriminalpolitik och brottsförebyggande arbete

Under de senaste 25 åren har våldsbrottsligheten varit ett av de mest prioriterade brottsområdena inom svensk kriminalpolitik. Ett stort antal projekt och kampanjer har bedrivits mot till exempel barnmisshandel, ungdomsvåld, våld mot kvinnor, knivvåld, våld i arbetslivet. Informationssatsningarna har syftat till att öka medvetenheten om problemen, ändra attityder och ytterst att minska omfattningen av våldet. Lagar har också ändrats och nya har tillkommit. År 1982 gjordes en ändring i lagstiftningen som innebar att misshandel på enskild plats faller under allmänt åtal. År 1988 utvidgades bestämmelsen om grov misshandel (BrB 3:6) till att innefatta våld som tidigare betraktats som misshandel (Granath 2007). Som ett led i strävandena att förebygga våld mot kvinnor infördes år 1988 lagen om besöksförbud. Lagen

har skärpts i flera omgångar under 1990- och 2000-talet (Brå 2007a). Utifrån samma strävan utformades bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning år 1998 (BrB 4:4a, se också Brå 2000b). Sedan början av 1990-talet har också det våld som sker i samband med yrkesutövning satts alltmer i fokus (Estrada, Nilsson och Wikman 2007). År 1993 kom exempelvis föreskriften om våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:2) som tillägg till arbetsmiljölagen.

Utöver olika projekt och lagändringar har självfallet också rättsväsendets myndigheter fokuserat på våldsbekämpning. Inte minst bör det poängteras att polisen sedan 1980-talet i olika insatser fokuserat på att förebygga och beivra ungdoms-, gatu- och kvinnovåld. Polisen har utöver det våld som främst drabbar allmänheten också riktat sina resurser mot den mer organiserade grova våldsbrottsligheten i Sverige. Vidare har en rad andra insatser gjorts i samhället. Viktiga att lyfta fram är de våldsförebyggande insatser som skett genom olika frivilligorganisationers arbete och då kanske främst kvinnojourerna.

Trots allt arbete är det emellertid uppenbart att våldsbrottsligheten inte minskat under de senaste decennierna. Av den genomgång som gjorts i detta kapitel framgår att ungefär en lika stor del av allmänheten uppger att de utsatts för våld år 2006 som exempelvis år 1990. Betyder detta att allt kriminalpolitiskt arbete under de senaste 20 åren varit missriktat eller förgäves? Och vad säger i så fall detta om de insatser som kan krävas för att i framtiden minska medborgarnas utsatthet för våld?

Innan en alltför pessimistisk slutsats dras bör det emellertid konstateras att utvecklingen under de senaste decennierna också innefattar trender i samhället som sannolikt påverkat omfattningen av våld på ett mer negativt sätt. Forskning visar att alkoholkonsumtionen är nära kopplad till våld. I Sverige har det funnits ett tydligt historiskt samband där ökat berusningsdrickande följts av ökat våld (Lenke 1990, 2007). Med tanke på att den svenska alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet ökat under de senaste 20 åren (Boman m.fl. 2007) finns det alltså här en tydlig motverkande faktor som uppenbarligen försvårat en utveckling mot minskat våld.

En annan förklaring som tidigare forskning lyft fram är den betydelse skillnader i levnadsförhållanden har för våldets omfattning och fördelning. Det finns ett tydligt samband där ojämlika samhällen kännetecknas av väsentligt mer våld än mer jämlika (se forskningsgenomgång i Westfelt 2001). I Sverige vet vi också att de grupper som oftast drabbas av våld är de socialt och ekonomiskt mest utsatta (Estrada och Nilsson 2007). En samhällsutveckling där vissa befolkningsgrupper får det bättre ekonomiskt, socialt och hälsomässigt, samtidigt som andra lever sina liv med allt tydligare resursbrister utgör därför också en grogrund för ökade skillnader i befolkningens utsatthet och utö-

vande av våld. Forskningen visar att segregation och ojämlikhet i Sverige inte minskat utan snarare ökat något under senare år (Socialstyrelsen 2006). Även detta är alltså ett förhållande som bör vägas in i en tolkning av varför våldet inte minskar trots samhällets olika insatser.

Det finns således ett uppenbart behov att minska misshandelsbrottslighetens omfattning i Sverige. Det finns också en potential att lyckas. Det handlar om ett fortsatt arbete med att synliggöra olika former av våld genom attitydkampanjer och samhällsdebatt, att gå vidare i översynen av lagars utformning samt att ytterligare intensifiera rättsväsendets arbete med våldsförebyggande insatser. Men det står också klart att det arbetet inte räcker för att minska misshandelsbrottsligheten om inte också andra viktiga samhällsförhållanden påverkas. Minskat berusningsdrickande, minskad ojämlikhet och ökad delaktighet i samhället, speciellt för de mest utsatta grupperna, är tre faktorer som utifrån kunskaper från tidigare forskning kan anses ha en klar potential att minska våldet i vårt samhälle.

Referenser

- Balvig, F. (2000). *Det Voldsomme Samfund. Om vold som problem og faengsel som løsning*. Köpenhamn: Jurist- og Okonomforbundets Forlag.
- Balvig, F. och Kyvsgaard, B. (2007). *Danskernes udsathed for kriminalitet 2005/2006*. Köpenhamn: Justitsministeriet.
- Boman, U., Hradilova Selin, K., Ramstedt, M. och Svensson, J. (2007). Alkoholkonsumtionen i Sverige fram till år 2006. *SORAD Rapportserie*, nr 48. Stockholm: Stockholms universitet, SORAD.
- Brink, O., Charles, Annie., Sabroe, S., Jensen J., och Sorensen, W. (1997). Mindre vold og hyppigere politianmeldelse. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*. 1997; 84:103–114.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2000a). *Ungdomar som rånar ungdomar i Malmö och Stockholm*. Författare: Tommy Andersson. Rapport 2000:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2000b). *Grov kvinnofridskränkning – en kartläggning*. Författare: Jenny Soukkan och Peter Lindström. Rapport 2000:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2000c). *Barnmisshandel. En kartläggning av polisanmäld misshandel av små barn*. Författare: Lotta Nilsson. Rapport 2000:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2006). *Ungdomar och brott åren 1995–2005*. Författare: Robert Svensson. Rapport 2006:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007a). *Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter*. Författare: Emma Lindahl och Olle Westlund. Rapport 2007:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007b). *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*. Författare: Mikael Rying. Rapport 2007:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007c). *Förtroendet för rättsväsendet, resultat från Nationella trygghetsundersökningen*. Författare: Madeleine Blixt och Felipe Estrada. Rapport 2007:9. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007d). *Misshandel mellan obekanta – kan fler brott klaras upp?* Författare: Anna Eksten. Rapport 2007:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007e). *Det grova våldet i sjukvårdsdata – en metodstudie*. Författare: Eckart Köhnhorn och Erik Grevholm. Rapport 2007:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008a). *Nationella trygghetsundersökningen 2007. Om utsatthet, trygghet och förtroende*. Författare: Annika Töyrä m.fl. Rapport 2008:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008b). *Brottsoffers benägenhet att anmäla brott*. Rapport 2008:12. Författare: Lars Westfelt. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Christie, N. (2005). *Lagom mycket kriminalitet*. Stockholm: Natur och kultur.
- Danielsson, Å., Blomqvist, E., Bylund, P.-O. och Björnstig, U. (2005). Fler polisanmäler våldsbrott och gängvåldet ökar. Kartläggning av personskador på grund av misshandel i Umeå. *Läkartidningen*. 2005;102(12–13): 945–948.
- Estrada, F. (1997). Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem. Ungdomsbrottslighet i svensk dagspress 1950–1994. *Sociologisk Forskning*, 34: 51–72.
- Estrada, F. (2005). Våldsutvecklingen i Sverige – en presentation och analys av sjukvårdsdata. Arbetsrapport 2005:4. Institutet för Framtidsstudier.
- Estrada, F. (2007). Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur och Ungdomsvåld: uppmärksamhet och reaktion. I: F. Estrada och J. Flyghed (red.) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Estrada, F. och Nilsson, A. (2004). Exposure to threatening and violent behaviour among single mothers – the significance of lifestyle, neighbourhood and welfare situation. *British Journal of Criminology*, 44:2:168–187.
- Estrada, F. och Nilsson, A. (2007). Den ojämlika utsattheten. Ett bidrag till forskningen om brottslighet och levnadsnivå. I: *Brott i välfärden*, festskrift till Henrik Tham. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

- Estrada, F., Nilsson, A., och Wikman, S. (2007). Det ökade våldet i arbetslivet. En analys utifrån de svenska offerundersökningarna. *Nordisk Tidskrift för Kriminallvetenskap*, 94:56–73.
- Granath, S. (2007). *Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980–2005*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Heiskanen, M., Sirén, R. och Aromaa, K. (2004). *Victimisation and fear in Finland 2003*. National Research Institute of Legal Policy, Report 59. Helsingfors.
- von Hofer, H. (2006). Ökat våld och/eller vidgade definitioner? *Nordisk Tidskrift för Kriminallvetenskap*, 93:193–208.
- von Hofer, H. (2008). *Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750–2005*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Jerre, K. (2006). Akutvårdsdata som indikator på våldsbrottslighetens utveckling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm.
- Kivivouri, J., Kemppi, S. och Smolej, M. (2002). *Front Page Violence*, (engelsk sammanfattning), Helsinki: National research Institute of Legal Policy.
- Lenke, L. (1990). *Alcohol and criminal violence – Time series analyses in a comparative perspective*. Stockholm: Almqvist och Wiksell international.
- Lenke, L. (2007). Ungdomsmissbrukets betydelse för ungdomsbrottslighetens utveckling. I: F. Estrada och J. Flyghed (red.) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, A. (2002). *Fånge i marginalen – uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Rättspolitiska forskningsinstitutet (2007). *Crime and criminal justice in Finland 2006*. Report 229. Helsingfors: Rättspolitiska forskningsinstitutet.
- SCB (2004). *Offrer för vålds- och egendomsbrott 1978–2002*. Rapport 104. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Sirén, R., Kivivouri, J., Kääriäinen, J. och Aaltonen, M. (2007). *Suomalaisten kokema väkivalta 1980–2006. Verkkokatsauksia 1/2007*. Helsingfors: Rättspolitiska forskningsinstitutet.
- Socialstyrelsen (2004). Statistik över avsiktligt våld mot barn. Stockholm: Socialstyrelsen, EPC.
- Socialstyrelsen (2006). *Social Rapport*. Stockholm: Socialstyrelsen, EPC.
- Socialstyrelsen (2007). *Skador och förgiftningar behandlade i slutenvård 2005. Hälsa och Sjukdomar – statistikrapport 2007:6*. Stockholm: Socialstyrelsen, EPC.
- Stene, R. (2006). Ikke mer utsatt – men flere tatt, *Samfunnspeilet*, 2006/5–6.